УДК 658.81

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ, ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ ЇЇ АКТИВІЗАЦІЇ*

© 2017 **СИГИДА Л. О.**

УДК 658.81

Сигида Л. О. Дослідження експортної діяльності України, визначення напрямів її активізації

Мета даної статті полягає у визначенні рівня залученості України до світової торгівлі та глобалізаційних процесів, а також у встановленні деструктивних факторів впливу на експортну активність України. Проаналізовано основні показники зовнішньоторговельної діяльності України за 2006–2016 рр., зокрема експорт та імпорт товарів і послуг, коефіцієнт покриття експортом імпорту, частки експорту у ВВП, частки імпорту у ВВП. Визначено, що в зовнішній торгівлі України домінує імпорт, тобто українські експортери поступово втрачають свої позиції на закордонних ринках. Установлено, що основними факторами, які стримують експортну активність України, є нераціональна структура експорту товарів і послуг, ненадійні країни-партнери, а також неналагоджена система розподілу продукції на більшості підприємствах, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю. Перспективи подальших досліджень будуть спрямовані на визначення найкращої структури міжнародних маркетингових каналів, що сприятиме нарощуванню обсягів експорту.

Ключові слова: *зовнішня торгівля, експорт, імпорт, глобальний ланцюг поставок, міжнародний ланцюг розподілу.*
Рис.: *3.* ***Табл.:*** *2.* ***Бібл.:*** *14.*

Сигида Любов Олексіївна *– кандидат економічних наук, асистент кафедри маркетингу та управління інноваційною діяльністю, Сумський державний університет (вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, 40007, Україна)*
E-mail: *liubov.syh@gmail.com*

УДК 658.81

Сигида Л. А. Исследование экспортной деятельности Украины, определение направлений её активизации

Цель данной статьи состоит в определении уровня вовлеченности Украины в мировую торговлю и глобализационные процессы, а также установление деструктивных факторов влияния на экспортную активность Украины. Проанализированы основные показатели внешнеторговой деятельности Украины за 2006–2016 гг., в частности экспорт и импорт товаров и услуг, коэффициент покрытия экспортом импорта, доли экспорта в ВВП, доли импорта в ВВП. Определено, что во внешней торговле Украины доминирует импорт, то есть украинские экспортеры постепенно теряют свои позиции на зарубежных рынках. Установлено, что основными факторами, которые сдерживают экспортную активность Украины, являются нерациональная структура экспорта товаров и услуг, ненадежные страны-партнеры, а также непригодная система распределения продукции на большинстве предприятиях, занимающихся внешнеэкономической деятельностью. Перспективы дальнейших исследований будут направлены на определение наилучшей структуры маркетинговых каналов, что будет способствовать наращиванию объемов экспорта.

Ключевые слова: *внешняя торговля, экспорт, импорт, глобальная цепь поставок, международная цепь распределения.*
Рис.: *3.* ***Табл.:*** *2.* ***Библ.:*** *14.*

Сигида Любовь Алексеевна *– кандидат экономических наук, ассистент кафедры маркетинга и управления инновационной деятельностью, Сумской государственный университет (ул. Римского-Корсакова, 2, Сумы, 40007, Украина)*
E-mail: *liubov.syh@gmail.com*

UDC 658.81

Syhyda L. O. A Study on Ukraine's Exports Activities, Determining the Directions of its Intensification

The article is aimed at determining Ukraine's level of involvement in the world trade and globalization processes along with identifying the destructive factors of influence on Ukraine's exports activity. The main indicators of Ukraine's foreign trade activities for 2006-2016 were analyzed, in particular the exports and imports of goods and services, the export-import coverage ratio, the share of exports in GDP, and the share of imports in GDP. The foreign trade of Ukraine is determined to be dominated by imports, i.e. Ukrainian exporters are gradually losing their positions in foreign markets. It has been determined that the main factors that constrain Ukraine's exports activity are the untenable structure of exports of goods and services, unreliable partner countries, and the unsuitable system of distribution of products in most enterprises engaged in foreign economic activities. Prospects for further research will be directed towards determining the best structure for marketing channels, thus facilitating the growth of exports.

Keywords: *foreign trade, exports, imports, global supply chain, international distribution chain.*
Fig.: *3.* ***Tbl.:*** *2.* ***Bibl.:*** *14.*

Syhyda Liubov O. *– PhD (Economics), Assistant, Department of Marketing and Management of Innovative Activities, Sumy State University (2 Rymskoho-Korsakova Str., Sumy, 40007, Ukraine)*
E-mail: *liubov.syh@gmail.com*

Сучасний світ не стоїть на місці. І Україна, як частина цього світу, постійно знаходиться в стані трансформації. Зокрема,Україна, як і решта країн світу, є залученою в процес міжнародної торгівлі.

В умовах сьогодення рівень «втянутості» країни в міжнародну торгівлю стає одним із показників, що визначають рівень її успішності. Адже поглиблення інтеграції країни в глобальний простір свідчить про посилення її міжнародних конкурентних позицій, включення до глобального ланцюга вартості, а також міжнародних ланцюгів розподілу.

Відповідно до зазначеного, питання дослідження процесів міжнародної торгівлі набувають усе більшої актуальності. Адже їх вивчення дозволить визначити місце країні на міжнародній арені, а також її місце в міжнародній торгівлі, що, своєю чергою, може стати орієнтиром для керівників підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, при прийнятті ними рішення щодо розроблення системи розподілу, орієнтованої на зарубіжні ринки.

Питання аналізу зовнішньої торгівлі України, її проблем і перспектив висвітлено в працях таких вчених, як: Задоя А. О. [1], Покришка Д. С., Тищук Т. А. [2], Пугачевська К. С. [3], П'янкова О. В., Ралко О. С. [4], Хитра О. В., Козік О. М., Климчук І. Г. [5].

* Публікація містить результати досліджень, проведених за грантом Президента України за конкурсним проектом Ф70 Державного фонду фундаментальних досліджень.

Незважаючи на те, що ця проблематика є достатньо розробленою, усе ще є ряд невирішених питань, що будуть розглянуті у статті.

Метою статті є визначення рівня залучення України до світової торгівлі та глобалізаційних процесів, установлення деструктивних факторів впливу на експортну активність України.

Сьогодні стає зрозумілим, що нехтувати таким показником, як рівень розвитку міжнародної торгівлі, стає нерозумно. Кожне окреме підприємство, яке хоче працювати на міжнародному рівні, так само як і кожна країна, яка хоче укріпити власне становище на міжнародній арені, повинні прагнути до покращення показників своєї торговельної активності.

Проаналізуємо стан зовнішньоторговельної діяльності України на основі таких показників, як експорт товарів і послуг, імпорт товарів і послуг, коефіцієнт покриття експортом імпорту, частка експорту у ВВП, частка імпорту у ВВП. Результати розрахунків подано в *табл. 1.*

Як видно з табл. 1, в останні 11 років (з 2006 по 2011 рр.) у зовнішній торгівлі України домінує імпорт, тобто українські експортери поступово втрачають свої позиції на закордонних ринках, і українського експорту вже недостатньо для покриття імпорту.

Крім того, частка експорту України у ВВП за останні роки коливалася в межах від 44,8% до 53,8%, водночас частка імпорту змінювалася від 48% до 59,2%. Це свідчить про те, що частка імпорту у ВВП України є більшою, ніж частка експорту.

Таким чином, нагальною потребою України на даному етапі розвитку є нарощування обсягів експорту продукції з метою укріплення позицій країни на міжнародному рівні.

Для того, щоб краще зрозуміти проблему та запропонувати відповідні шляхи її рішення, дослідимо детальніше показник експорту.

Експорт продукції показує, наскільки країна є залученою до міжнародної торгівлі, наскільки вона задіяна у світовому ланцюгу поставок та міжнародних ланцюгах розподілу, наскільки розвинений розподіл продукції країни за кордон.

Так, за даними 2014 р. Індекс залученості країн світу в міжнародну торгівлю, що розраховується Всесвітнім економічним форумом, для України був рівним 3,8, країна зайняла 83 місце серед 138 країн світу [11]. А Індекс проникнення України у 2015 р. на ринок експорту, що розраховується як співвідношення кількості країн, до яких був експортований конкретний товар, до кількості країн, які імпортували цей товар, був рівним 7,08. Водночас цей індекс для США за аналогічний період часу становив 42,33, а для Китаю – 49,06. Це свідчить, що Україна займає лише незначну частку світового ринку торгівлі та потребує подальшого розвитку, що дозволить підвищити представленість країни на світовому ринку [12].

Також значущим показником, який дозволяє визначити рівень залученості країни до міжнародних процесів, є рівень її глобалізаційної активності. Адже глобалізація в сучасних умовах стає тим інструментом, який дозволяє поєднати розрізнені національні економіки, зокрема за допомогою міжнародної торгівлі.

Відповідно до викликів сучасності в міжнародній практиці розраховується такий показник, як Індекс глобалізації (*Globalization Index*) [13], який включає в себе три субіндекси, що характеризують різні аспекти глобалізаційних процесів у країні. Цими субіндексами є *економічна глобалізація* (потоки товарів, капіталу та послуг, а також супроводжуючі їх інформаційні потоки), *соціальна глобалізація* (поширення ідей, інформації, образів та людей) та *політична глобалізація* (поширення державної політики). Розрахунок цього індексу допомагає визначити не тільки, наскільки країна

Таблиця 1

Показники зовнішньоторговельної діяльності України

Рік	Експорт товарів і послуг, млн грн	Імпорт товарів і послуг, млн грн	Коефіцієнт покриття експортом імпорту, експорт/імпорт	Частка експорту у ВВП, експорт/ВВП, %	Частка імпорту у ВВП, імпорт/ВВП, %
2006	253707	269200	94,2	46,6	49,5
2007	323205	364373	88,7	44,8	50,6
2008	444859	520588	85,5	46,9	54,9
2009	423564	438860	96,5	46,4	48,0
2010	549365	580944	94,6	50,7	53,7
2011	707953	779028	90,9	53,8	59,2
2012	717347	835394	85,9	50,9	59,3
2013	681899	805662	84,6	46,9	55,4
2014*	770121	834133	92,3	49,2	53,2
2015*	1044541	1084016	96,4	52,8	54,8
2016*	1174625	1323127	88,8	49,3	55,5

Примітка: * – без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено за [6–10].

задіяна в міжнародних глобалізаційних процесах, а й знайти слабкі місця («прогалини»), які не дозволяють їй розвиватися швидкими темпами.

Значення індексу глобалізації у 2013 та 2014 рр. для України порівняно з іншими країнами світу представлено в *табл. 2.*

порту товарів та 5,57% експорту послуг; Бельгії – 2,48% експорту товарів та 2,27% експорту послуг; Великобританії – 2,57% експорту товарів та 6,73% експорту послуг.

Сполучені Штати Америки у 2016 р. займали друге місце в рейтингу Світової організації торгівлі за обсягами експорту товарів та перше – за експортом послуг. Їх

Таблиця 2

Оцінка індексу глобалізації країн світу у 2013 та 2014 рр.

Країна	Місце в рейтингу		Загальна оцінка		Економічна глобалізація		Соціальна глобалізація		Політична глобалізація	
	Рік									
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Нідерланди	1	1	91,70	92,84	90,89	93,06	90,77	90,71	94,01	95,41
Ірландія	2	2	91,64	92,15	93,08	94,65	90,98	90,99	90,69	90,47
Бельгія	3	3	90,51	91,75	85,95	90,08	90,45	90,34	96,51	95,79
Австрія	4	4	89,83	90,05	83,25	85,50	91,30	90,62	96,37	95,15
Швейцарія	5	5	87,01	88,79	77,78	82,76	91,10	91,13	93,41	93,40
Сінгапур	6	20	86,93	83,64	96,06	97,77	91,15	91,61	69,33	
Данія	7	6	86,44	88,37	81,17	85,76	87,29	87,54	92,12	92,84
Швеція	8	7	85,92	87,96	80,56	85,48	84,63	84,66	94,65	95,56
Угорщина	9	10	85,78	86,55	86,85	88,75	80,79	81,16	91,19	90,94
Канада	10	11	85,67	86,51	76,12	79,08	89,26	89,22	93,17	92,45
Польща	23	24	83,73	81,39	75,72	77,06	76,92	79,82	89,37	88,82
Україна	**41**	**45**	**70,71**	**70,24**	**68,89**	**68,42**	**61,06**	**61,05**	**86,27**	**88,82**
Російська Федерація	45	48	69,40	68,25	54,91	52,06	66,55	66,58	92,10	91,34
Грузія	64	65	64,27	64,13	82,56	83,01	57,39	57,44	49,92	48,79
Молдова	65	74	63,14	61,39	62,81	61,96	58,58	55,16	69,78	69,00
Білорусія	72	75	61,34	60,76	56,13	57,93	62,81	61,05	66,09	64,02

Джерело: складено за [13].

Як видно з табл. 2, індекс глобалізації України погіршився у 2014 р. порівняно з 2013 р. Крім того, Україна значно поступається позиціям країн-лідерів, трійку яких у 2013 та 2014 рр. складають Нідерланди, Ірландія та Бельгія. Хоча серед пострадянських країн Україна має одні з найкращих позицій. Найгірші показники, які знижують загальний індекс глобалізації, Україна має за економічною та соціальною глобалізацією.

Отже, Україна є недостатньо задіяною в глобалізаційні процеси, що стримує процес її інтеграції до світової спільноти та, відповідно, може стати причиною спаду експорту.

Крім того, якщо говорити про стан експорту, згідно з даними Світової організації торгівлі, за рейтингом у світовій торгівлі у 2016 р. Україна зайняла 52 місце в експорті товарів та 54 в експорті послуг, її частка у світовому обсязі експорту товарів дорівнювала 0,23%, а послугами – 0,25% [14]. Для порівняння, частка країн Європейського Союзу у світовому обсязі експорту товарів у 2016 р. становила 15,44%, а послугами – 24,92%, у тому числі частка Нідерландів – 3,57% експорту товарів та 3,69% експорту послуг; частка Німеччини – 8,40% експорту товарів та 5,57% експорту послуг; Бельгії – 2,48% експорту товарів та 2,27% експорту послуг; Великобританії – 2,57% експорту товарів та 6,73% експорту послуг.

Сполучені Штати Америки у 2016 р. займали друге місце в рейтингу Світової організації торгівлі за обсягами експорту товарів та перше – за експортом послуг. Їх частка експорту товарів за досліджуваний період у загальній частці становила 9,12%, а послуг – 15,24%.

Перше місце в рейтингу Світової організації торгівлі за обсягами експорту товарів зайняв Китай, випереджаючи решту країн (13,15% світового ринку експорту товарів), а от за експортом послуг він на 5 місці (4,13% світового ринку експорту послуг).

Якщо порівнювати нашу країну з країнами пострадянського табору, то Російська Федерація займає 1,77% світового ринку експорту товарів (експортуючи переважно нафту та природній газ), послуг – 1,03%, а Білорусь відповідно 0,15% та 0,14%.

Таким чином, частка України у світовому експорті товарів та послуг є дуже незначною.

Загалом протягом 2015 р. Україна експортувала 3621 вид товарів (згідно з шестизначними кодами ГС, розробленими Всесвітньою митною організацією) до 185 країн світу [12]. А частка експорту товарів і послуг у ВВП України у 2015 р. становила 52,77% [12].

Для того, щоб краще зрозуміти особливості експорту продукції, розглянемо основні категорії товарів та послуг, що експортуються, а також основні країни, які є торговельними партнерами України.

Структура експорту товарів та послуг у 2016 р. подано на *рис. 1.*

а) структура експорту товарів

б) структура експорту послуг

Рис. 1. Структура експорту товарів та послуг України, 2016 р.

Джерело: складено за [7].

Як видно з рис. 1, найбільшу частку товарів, які експортує Україна, становлять сировина та матеріали, а не товари кінцевого споживання. Так, за даними [12], топ-п'ять товарів, які Україна експортувала у 2015 р., були кукурудза, соняшникова та сафлорова олія, зернові культури, агломеровані залізні руди та концентрати, а також неагломеровані залізні руди і концентрати. Щодо категорії «послуги», то Україна в основному експортує транспортні послуги.

Таким чином, розглядаючи структуру експорту за товарами і послугами, можна стверджувати, що вона є незбалансованою. Адже переважає експорт товарів/послуг, які потребують подальшого доопрацювання і вартість яких на світовому рівні, відповідно, є недостатньо високою. Тому Україні необхідно ширше включатися у світовий ланцюг розподілу, пропонуючи на експорт не тільки сировину та матеріали і послуги, пов'язані з транспортом, але також і високотехнологічні товари та послуги, що містять інтелектуальну складову. Це дозволить розширити спектр країн-партнерів, а також вивести взаємодію з ними на новий рівень.

Якщо говорити про країни-партнери, з якими взаємодія Україна, то основним торговельним партнером України є Європейський Союз. Хоча якщо дивитися в розрізі окремих країн, то обсяги експорту в окремі країни ЄС є недостатньо великими. Найбільш інтенсивно тор-

гівля у 2016 р. відбувалася з Польщею – 6,1%, Італією – 5,3%, Німеччиною – 3,9%, Угорщиною – 2,9% та Іспанією – 2,8% [14]. Проте найбільший обсяг експорту на окрему країну припадає на Росію.

Структура країн-партнерів, у які здійснюється експорт послуг, дещо відрізняється: двома основними торговими партнерами є ЄС-28 – 30,5% і Російська Федерація – 31,2%, також експорт послуг здійснюється до США – 7,3%, Швейцарії – 6,9%, Німеччини – 4,9% та Великої Британії – 4,7% [7].

Однак, ураховуючи ускладнення відносин з Російською Федерацією у зв'язку з військовою агресією, піддається сумніву можливість подальшої співпраці. Підприємствам, чиїм основним торговельним партнером була Російська Федерація, уже зараз необхідно або підвищувати власну конкурентоспроможність та конкурентоспроможність продукції, щоб мати можливість боротися з виробниками на розвинених ринках, або шукати нових торговельних партнерів з невисоким рівнем розвитку.

Щоб краще зрозуміти сильні та слабкі сторони міжнародної торгівлі, порівняємо структуру експорту та імпорту товарів України у 2016 р. (*рис. 2*) і структуру експорту/імпорту послуг (*рис. 3*).

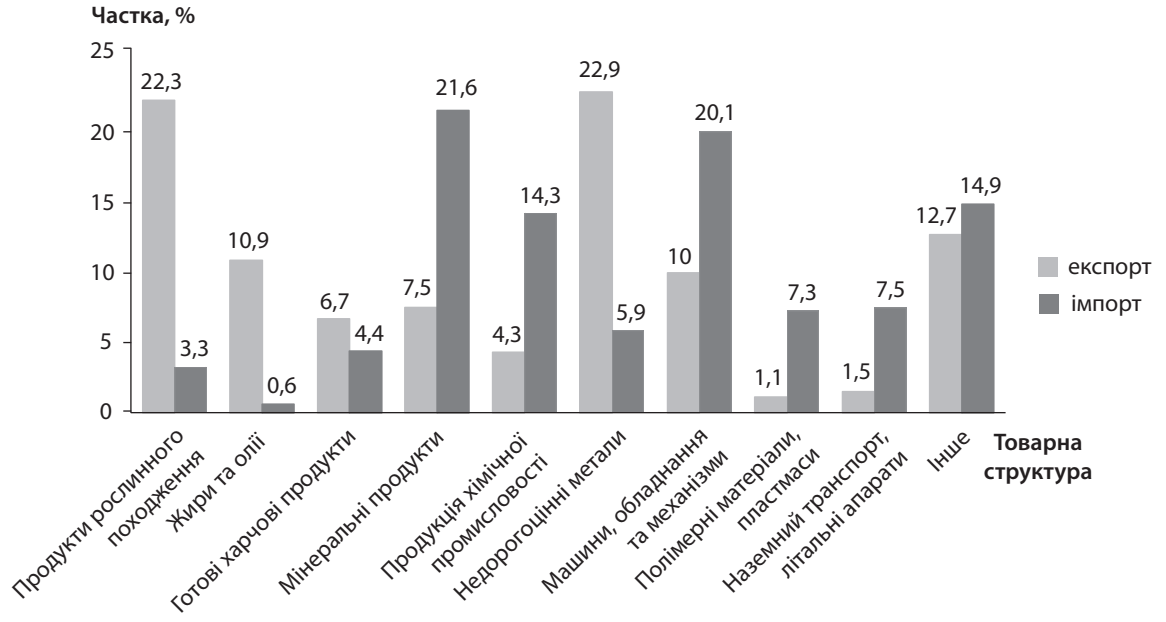

Рис. 2. Порівняння структури експорту та імпорту товарів України у 2016 р.

Джерело: складено за [7].

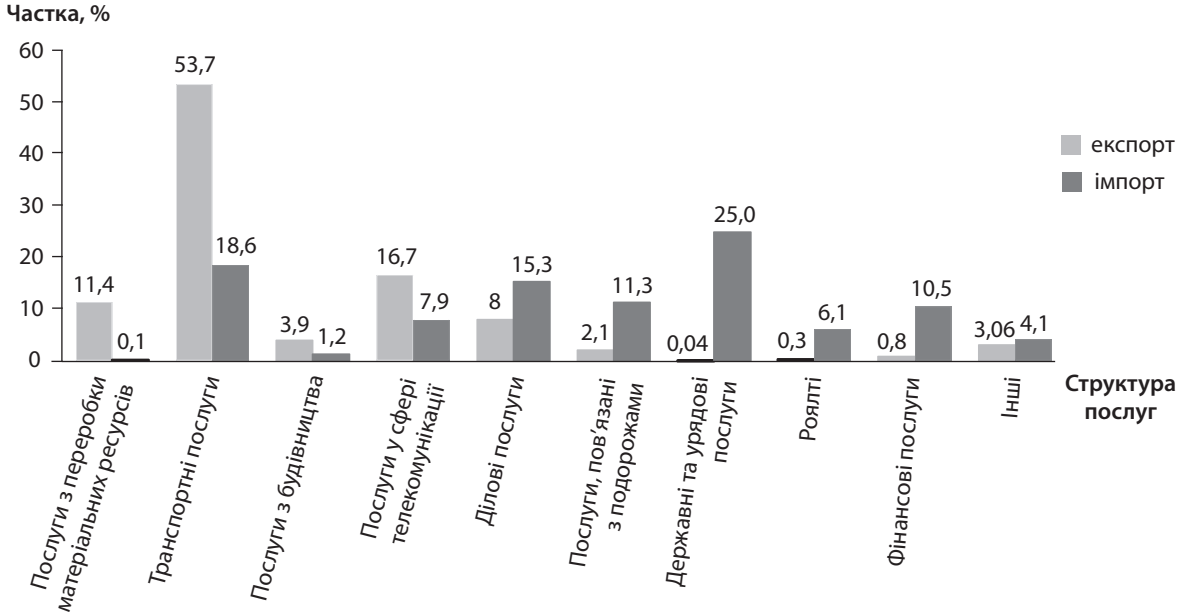

Рис. 3. Порівняння структури експорту та імпорту послуг України у 2016 р.

Джерело: складено за [7].

Таким чином, важливою проблемою в структурі міжнародної торгівлі, що негативно впливає на експорт товарів, є неефективне використання корисних ресурсів, якими володіє країна. Замість того, щоб орієнтувати свою діяльність на виробництво високотехнологічної продукції (літако- та ракетобудування, машини, сільськогосподарське машинобудування) з використанням власної сировинної бази та людського капіталу, робиться акцент на сировинних товарах, які мають низьку частку доданої вартості та низьку цінність у міжнародному ланцюгу поставок.

Те ж саме стосується і послуг. Україна переважно експортує послуги з переробки та транспортні послуги, проте частка експорту послуг, що містять інтелектуальну складову, зокрема, ділові й фінансові послуги, державні урядові послуги, роялті, – є незначною.

Експорт високотехнологічної продукції та інтелектуальних послуг дозволив би Україні покращити репутацію у сфері міжнародної торгівлі та наростити обсяги експорту, що дозволило б отримати додаткові надходження до бюджету.

Крім того, ще одним фактором, який негативно впливає на експорт продукції, є неналагоджена система розподілу продукції на більшості підприємствах, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю, та невідповідність їх систем розподілу міжнародним вимогам і специфіці країн, до яких вони здійснюють експорт продукції. Тому новим викликом для більшості підприємств України, які будуть спрямовувати свої зусилля на розширення сфери впливу на зарубіжних ринках, крім оновлення асортименту продукції та її адаптації до вимог нових ринків та споживачів на них, буде формування відповідних міжнародних каналів розподілу.

При формуванні міжнародних маркетингових каналів необхідно звернути увагу на такі аспекти:

1. Урахування глобалізаційних процесів з метою «вбудовування» маркетингових каналів до глобального ланцюга вартості та міжнародних ланцюгів розподілу.

2. Визначення умов діяльності в системі міжнародного розподілу.

3. Адаптація маркетингових каналів до системи міжнародного розподілу, а також специфіки споживчих потреб і запитів.

4. Визначення критеріїв відбору маркетингових каналів для задіяння в системі міжнародного розподілу. Вибір учасників цих каналів та забезпечення їх реальних економічних інтересів.

Отже, нераціональна структура експорту товарів і послуг, ненадійні країни-партнери, а також відсутність надійних міжнародних маркетингових каналів на підприємствах є головними факторами, що стримують експортну активність України.

ВИСНОВКИ

Таким чином, на основі проведеного дослідження можна зазначити, що головними проблемними моментами, що стримують включення України в систему світової міжнародної торгівлі та світові системи розподілу, можна вважати: сировинний характер структури розподілу; невідповідність продукції та послуг, що експортуються, світовим стандартам; обмежений географічний перелік країн-партнерів; відсутність налагоджених систем розподілу на більшості підприємств, що займаються міжнародною торгівлею.

Подолання цих проблем вимагає активної співпраці підприємств і держави з метою оптимізації структури товарів та послуг, що експортуються, і налагодження стабільних відносин з надійними країнами-партнерами.

Перспективи подальших досліджень будуть спрямовані на визначення найкращої структури міжнародних маркетингових каналів, що сприятиме нарощуванню обсягів експорту. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Задоя А. О. Зовнішня торгівля України: сучасні масштаби, структура і тенденції. *Академічний огляд*. 2016. № 2. С. 110–117.

2. Покришка Д. С., Тищук Т. А. Динаміка зовнішньої торгівлі в Україні в умовах трансформації внутрішніх і зовнішніх чинників зростання. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія: Економічні науки*. 2015. № 5-6. С. 50–59.

3. Пугачевська К. С. Зовнішня торгівля як детермінанта економічного розвитку в умовах світогосподарських зв'язків. *Економіка та держава*. 2013. № 12. С. 76–79.

4. П'янкова О. В., Ралко О. С. Зовнішня торгівля України: проблематика структурних змін та пріоритетів. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 5. С. 65–71.

5. Хитра О. В., Козік О. М., Климчук І. Г. Перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України в умовах економічної кризи. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 4, т. 3. С. 182–186.

6. Статистичний збірник «Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2016 році». Київ: Державна служба статистики України, 2017. 146 с.

7. Зовнішньоторговельний баланс України у 2016 році/ Державна служба статистики України. Експрес-випуск. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2016/expres_u_2016.html#Зовнішньоекономічна_діяльність

8. Географічна структура експорту-імпорту товарів. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/zd/zd_rik/zd_u/gs_u.html

9. Географічна структура експорту-імпорту послуг (1996–2016). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/zd/zd_rik/zd_u/gsp_u.html

10. Валовой внутренний продукт Украины. URL: http://index.minfin.com.ua/index/gdp/

11. Индекс вовлечённости стран в международную торговлю. URL: http://gtmarket.ru/ratings/the-global-enabling-trade-index/info#ukraine

12. Ukraine Trade at a Glance: Most Recent Values. URL: http://wits.worldbank.org/countrysnapshot/en/UKR/textview

13. KOF Globalization Index. URL: http://globalization.kof.ethz.ch

14. Statistics data base. URL: http://stat.wto.org/Home/WSDBHome.aspx?Language=

REFERENCES

"Heohrafichna struktura eksportu-importu tovariv" [Geographic structure of export-import of goods]. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/zd/zd_rik/zd_u/gs_u.html

"Heohrafichna struktura eksportu-importu posluh (1996–2016)" [Geographical structure of export-import of services (1996–

2016)]. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/zd/zd_rik/zd_u/gsp_u.html

"Indeks vovlechennosti stran v mezhdunarodnuyu torgovlyu" [The index of the involvement of countries in international trade]. http://gtmarket.ru/ratings/the-global-enabling-trade-index/info#ukraine

Khytra, O. V., Kozik, O. M., and Klymchuk, I. H. "Perspektyvy rozvytku zovnishnyoi torhivli Ukrainy v umovakh ekonomichnoi kryzy" [Prospects for the development of Ukraine's foreign trade in the context of the economic crisis]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. Vol. 3, no. 4 (2009): 182-186.

"KOF Globalization Index". http://globalization.kof.ethz.ch

Pokryshka, D. S., and Tyshchuk, T. A. "Dynamika zovnishnyoi torhivli v Ukraini v umovakh transformatsii vnutrishnikh i zovnishnikh chynnykiv zrostannia" [Dynamics of foreign trade in Ukraine in conditions of transformation of internal and external factors of growth]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo. Ser.: Ekonomichni nauky*, no. 5-6 (2015): 50-59.

Puhachevska, K. S. "Zovnishnia torhivlia yak determinanta ekonomichnoho rozvytku v umovakh svitohospodarskykh zviazkiv" [Foreign trade as a determinant of economic development in the context of world economic relations]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 12 (2013): 76-79.

Piankova, O. V., and Ralko, O. S. "Zovnishnia torhivlia Ukrainy: problematyka strukturnykh zmin ta priorytetiv" [Foreign Trade of Ukraine: Problems of Structural Change and Priorities]. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 5 (2016): 65-71.

"Statistics data base". http://stat.wto.org/Home/WSDBHome.aspx?Language=

"Ukraine Trade at a Glance: Most Recent Values". http://wits.worldbank.org/countrysnapshot/en/UKR/textview

"Valovoy vnutrenniy produkt Ukrainy" [Gross Domestic Product of Ukraine]. http://index.minfin.com.ua/index/gdp/

"Zovnishnyotorhovelnyi balans Ukrainy u 2016 rotsi" [Ukraine's foreign trade balance in 2016]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Ekspres-vypusk. http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2016/expres_u_2016.html#Зовнішньоекономічна_діяльність

Zadoia, A. O. "Zovnishnia torhivlia Ukrainy: suchasni masshtaby, struktura i tendentsii" [Foreign Trade of Ukraine: Current Scales, Structure and Trends]. *Akademichnyi ohliad*, no. 2 (2016): 110-117.

Zovnishnia torhivlia Ukrainy tovaramy ta posluhamy u 2016 rotsi [Ukraine's foreign trade in goods and services in 2016]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2017.